

УДК 821.133.02"18"Ш.Бодлер

ШАРЛЬ БОДЛЕР ТА “РЕЛІГІЯ ДЕНДИЗМУ”

Анна Сидор

*Львівський національний університет імені І. Франка,
вул. Університетська 1, м. Львів, 79000,
e-mail: svitlit@franko.lviv.ua*

З'ясовано бодлерівську концепцію дендизму в контексті французької літературної традиції XIX ст., акцентовано на естетичній та етичній сторонах філософії дендизму та на бодлерівському баченні їхньої сутності. Дендизм, як певне суспільно-культурне явище, виник в Англії наприкінці XVII ст., однак навряд чи можна однозначно назвати лише Лондон батьківщиною дендизму, оскільки його поширення та вплив в Парижі були не менш значними. У французькій літературі Ш. Бодлер не був першим письменником, хто безпосередньо торкнувся цього сюжету, і не єдиним, хто, свідомо чи несвідомо, й у практичному житті надав дендизмові рангу релігії. Але він став першим, хто в низці есе виклав своє бачення цього культу, сформулював естетику дендизму й цим поклав початок тому, що ми називаємо “бодлерівським дендизмом”.

Ключові слова: Бодлер, дендизм, денді, проза, естетизм.

Le Dandy doit aspirer à être sublime sans interruption ; il doit vivre et dormir devant un miroir!¹

Наука жити і помирати перед дзеркалом... Релігія, для підрахунку адептів якої Байронові вистачало пальців на руках [14, с. 17]. Їй вони підпорядкували все своє існування, від вузла на краватці – до художнього помислу, від найглибших духовних переживань – до найтривіальніших дрібниць, що самі по собі перестають бути тривіальними, бо стосуються вже істот іншої, вищої касті – денді. Вони завжди чулися вільними від будь-яких усталених норм і, водночас, завжди залишалися під владою низки суспільних та моральних правил. “Дендизм, засада поза будь-яким законом, диктує нещадні закони, яким суворо підпорядковані всі її підлеглі, незалежно від пристрастності та незалежності їхньої натури”, – такою є характеристика, яку дав дендизму Ш. Бодлер у “Художнику сучасного життя” [9, с. 559]. Низка есе Ш. Бодлера, від найперших “Салонів 1845 та 1846” – до “Мого оголеного серця” [9, с. 204–261, 622–643], значна епістолярна спадщина, будуть слугувати тим матеріалом, що дає відповідь на поставлене запитання, яким є бодлерівський дендизм як відображенням естетично-моральних поглядів письменника.

Коли йдеться про дендизм у прозі Ш. Бодлера (а ми будемо розглядати дендизм у контексті саме його прозових творів), то найчастіше увага зосереджується на на-

© Сидор Анна, 2012

¹ Денді повинен прагнути бути прекрасним завжди; він мусить жити і спати перед дзеркалом [10, с. 630].

рисі “Художник сучасного життя”, що є своєрідним трактатом філософії дендизму у французькій літературі, однак не можна нехтувати й іншими прозовими творами, які, можливо, не будучи такими промовистими, все ж таки залишаються головним виявом дендистських ідей письменника й розкривають двері до розуміння власне “бодлерівського дендизму”.

У цьому дослідженні зроблено спробу простежити вплив дендизму, як суспільно-культурного феномену, на літературну традицію Франції XIX ст. через творчість Бодлера-прозаїка та проаналізувати значення дендизму в формуванні естетики письменника. У Франції та за її межами є чимало наукових досліджень цієї грані життя та творчої діяльності поета. Окрім таких ґрунтовних досліджень вказаної проблеми, яким є книги Р. Кемпфа чи Е. Рейно, їй відведені окремі розділи в численних працях (у т. ч. й монографіях), де досліджено життя та творчість Ш. Бодлера. Проте українському читачеві Бодлер-денді знайомий, на жаль, мало. Передусім це можна пояснити недостатньою кількістю перекладів українською мовою матеріалів, пов’язаних із творчістю Ш. Бодлера, особливо прозових творів поета, а саме вони слугують матеріалом для вивчення такої проблематики. Якщо говорити про дослідження теми дендизму у прозі Ш. Бодлера на теренах пострадянського простору, треба відзначити докторську дисертацію Ольги Вайнштейн (2005 р.), дуже ґрунтовну й цікаву роботу, де філософії дендизму відведено окремий розділ “Філософія дендизму. Названий “Художник сучасного життя” [1, с. 169–176].

Розглядати дендизм, як феномен, що виник у літературній традиції епохи романтизму ізольовано, було б некоректно, більше того, подібний підхід міг би спричинити хибне уявлення про феномен, що так широко охопив практично всі сторони життя епохи. Отже, якими були передумови зародження дендизму? Течія, що передувала дендизму в Англії, мала лише естетичну складову і виявлялася переважно в манері одягатись. Вона виникла в другій половині XVIII століття серед молодих аристократів та буржуа й означена словом “макароні”. Саме тоді в костюмі “макароні” була та особливість, що стала характерною для естетики дендизму загалом, а саме – схильність до ожіночнення, фемінізації, спочатку у вбранні, а згодом – у філософії сприйняття речей та способі життя.

Хвиля, що передувала дендизму у Франції, виникла практично паралельно, але вона мала досить відмінний характер, хоча формально й втілена в одязі. Це – чітко виражена реакція на політичні події, а точніше – події, пов’язані з Французькою революцією 1789 року і впродовж сорока наступних років це були почергово “мюскадени”, згодом, у 1896 році – “неймовірні” (incroyables), потім – модники епох Консулату, Імперії, Реставрації, й аж до появи у Франції дендизму [13, с. 2]. Кожна з політичних епох того часу відзначалася своїми особливостями костюму й манерами поведінки. Ті ж, хто виділявся незвичним вбранням (яке доволі часто мало символічний підтекст), а також – виключною поведінкою, жестами чи вимовою, намагалися підкреслити свою відмінність, були контрреволюціонерами, серед яких переважно роялісти, бонапартисти та “нові демократи”. Згодом, коли всі ці суспільно-політичні течії, перероджуючись одна в іншу, зникали й їм на зміну прийшов культ дендизму, що практично втратив пов’язаність з політичними подіями, але якому був властивий своєрідний філософсько-естетичний підтекст, всі ті денді вирізнялися певною старорежимністю та рафінованістю манер і

поведінки, якою вони підкреслювали свою приналежність до аристократії, не завжди внаслідок походження, але завжди через спосіб життя. У Ш. Бодлера читаємо: *“Чи ці люди назвуть себе естетами, неймовірними, красунчиками, левами чи денді, всі вони одного походження, всім їм властивий дух протиріччя та бунту, всі вони представники того найкращого, що є в людській гордості, тієї, нині такої рідкісної потреби побороти та знищити тривіальність. Звідси в денді їхня зверхня поза провокуючої касти. Дендизм виникає зазвичай в перехідні епохи, коли демократія не стала ще всесильною, а аристократія лише частково втратила опору та гідність”* [9, с. 560].

Самого слова “дендизм” у той час ще не знали, вперше у звичному нам контексті, воно прозвучало з уст лорда Байрона в 1812 році стосовно Джорджа (Бо) Браммелла. Етимологія слова викликає багато суперечок й навряд чи можна однозначно стверджувати, як виникло слово “дендизм”. Тут існує кілька версій. Барбе д’Оревільї наполіг на його англійському походженні, хоча припустив, що корінь слова міг бути французьким, і його аргументація настільки цікава, що не зайвим буде її процитувати: *“...це фатівство, однаково властиве всім тим народам, де жінка чогось вартує, але далеко від того, що від деякого часу намагається утвердитися в Парижі. Перше – форма загальнолюдського честолюбства; друге – честолюбства особливого і навіть дуже особливого: честолюбства англійського. Все те, що є загальнолюдським, має свою назву в мові Вольтера, а що таким не є – мусить її запозичити, ось чому слово “Дендизм” не французьке”* [12, с. 5].

Якщо порівнювати дендизм у Франції з дендизмом в Англії, то форми його вираження не можна назвати ідентичними, що, безперечно, пов’язане з кількома чинниками, такими, як менталітет суспільства, його підвладність тим чи іншим філософсько-естетичним течіям тощо. Тобто, основні засади тенденції в кожному суспільстві विकристалізувалися в особливий феномен, що в процесі еволюції набув доволі різних форм вияву. “Чистий” дендизм (а “чистим” дендизмом, без сумніву, можна вважати ту його форму, з якої, власне, вся течія бере початок) існував в Англії і лише в Англії, а точніше – в Лондоні, і його уособленням став Бо Браммелл, життя й діяльність якого зводилася до одного – бути денді. Це була його “творчість” і в цьому випадку таким визначенням можна скористатися, бо справжній денді є тим “митцем”, що перетворює своє життя у мистецький витвір. Навряд чи можна навести як приклад після (і до) Бо Браммелла хоча б одного денді, що прославився б і зайняв таке ж місце в суспільстві свого часу винятково завдяки своєму дендизму.

Барбе Д’Оревільї у книзі “Про дендизм та про Джорджа Браммелла” зауважив: *“Корінь дендизму лежить в людській натурі всіх країв та всіх часів, оскільки честолюбство – універсальне. Те, що можна назвати “струною Дендизму” спить, аби прокинутись, серед тих тридцяти шести тисяч струн, що з них складається диявольський інструмент людської природи, такий складний і, часами, такий розстроєний. Але найкраще змусила її прозвучати Англія!”* [12, с. 98].

Судячи з усього, першими денді, які “засвітилися” в Парижі, були англійці, принаймні про це свідчать записи леді Морган, яка 1817 року опублікувала двотомний нарис про Францію. Вона описувала молодого чоловіка (назвала його “лондонським денді”), якого їй довелося зустріти 1816 року в салоні княгині Волконської [15, с. 12–13].

І тут варто звернути увагу на різницю між дендизмом в Англії та дендизмом у

Франції, тому що саме ця відмінність відвела філософії дендизму таке значне місце у французькому мистецтві. Прояви дендизму в Англії, хоч і були інтелектуальними, та все ж йому був більш властивий прояв тілесний, у Франції ж дендизм значно видозмінився, набувши рис глибокого самоаналізу, філософії стоїцизму, частково – й песимізму та меланхолії.

Отже, з 1830-х років дендизм почав вкорінюватися на території Франції і набув досить характерних виявів у мистецтві, зокрема в літературі, впадши на благодатний ґрунт естетики романтизму. Важко уявити епоху, сприятливішу для розвитку дендизму, ніж епоха романтизму у Франції, коли головне місце відведено розкутій творчій особистості, що не лише своїми поглядами протистояла загальноприйнятим суспільним та філософським засадам того часу, а й підносила образ митця на п’єдестал, культивує творчість, підпорядковану передусім почуттям та уяві. У Ш. Бодлера, в “Салоні 1846 року” знаходимо таку характеристику романтизму: *“Романтизм виявляється зовсім не у виборі сюжетів, й не у певній істині, а в способі відчувати. Його шукали ззовні, а його можна знайти лише зсередини. Для мене романтизм – найсвіжіше, направдивіше вираження краси”* [9, с. 230]. Митець епохи романтизму – своєрідний бунтівник, як і денді – своєрідний бунтівник: кожен у прагненні ідеалу та абсолюту, в пошуку досконалої краси. Незворушність, байдужість, зверхність денді якнайліпше відповідають меланхолії та відчуженості романтичного героя, даремно дендизм у Франції так швидко й органічно знайшов своє місце в літературній традиції. Але він набув досить характерного вислову, пройшовши через певний ланцюг трансформацій, спочатку від пересичення до нудьги, згодом – до втоми, відрази, розчарування, спліну, а тоді – й розпаду. Ціла еволюція, така логічна й закономірна для розуму, керована почуттями, цілий шлях від втіхи до саморуйнації.

Молодий Шарль Бодлер оселився в Парижі у розквіт епохи романтизму у Франції. Майбутньому поетові тоді було двадцять років, він був сповнений літературних амбіцій та оточений богемним товариством, що не могло відразу ж не позначитися на його способі життя. З ранньої молодості Ш. Бодлер культивував релігію дендизму, і яким би парадоксальним не видавалося це твердження, філософія дендизму настільки органічно та закономірно проникла в єство поета, що дуже рано позначилася як на його творчості, так і в манерах поведінки, переконливим свідченням чого слугує епістолярна спадщина Ш. Бодлера. Передумови та причини того “дочасного” дендизму Ш. Бодлера більш аніж очевидні й тут, власне, варто виділити два моменти, що відіграли головну роль у формуванні світогляду письменника, а саме – у його захопленні дендизмом. Батько Шарля, Франсуа Бодлер, був особою освіченою, всебічно обдарованою, займав посаду спершу викладача, а згодом наставника в домі герцога Шуасей-Праслена й він за ті недовгі роки, що провів їх разом із сином, виховав у ньому любов до аристократичної куртуазності, до старорежимної ввічливості, від яких Ш. Бодлер не лише не відмовився згодом, а навпаки – він їх свідомо культивував та увиразнював упродовж всього життя. У передмові до видання повної збірки творів Ш. Бодлера 1868 року Теофіль Готьє написав: *“Всупереч трохи розв’язним звичкам митців, Бодлер намагався дотримуватись найстрогіших норм поведінки, його крайня ввічливість видавалася навіть манірною. Він виважував фрази, його вислови були ретельно дібраними, а деякі слова він промовляв так особливо, ніби хотів їх підкреслити й надати їм таємничого*

значення. В його голосі були курсиви та великі літери. (...) Його жести були повільними, нечастими та стриманими, він не терпів південного жестикулювання, також він не любив, коли говорили швидко і британська холодність була для нього проявом доброго смаку. Він був наче денді, що заблукав серед богемі, але продовжував підтримувати свої чин та манери поведінки, той культ себе самого, що характеризує послідовника принципів Браммелла” [20, с. 5]. Бодлерівський дендизм витікав із дендизму британського, взяв свій початок від Браммелла та Байрона, але в інших обставинах він став своєрідним синтезом французької старорежимної ввічливості та англійських традицій. Бо ж, з іншого боку, у цьому проступала любов, прищеплена йому матір'ю до всього англійського; від неї він отримав “англійське виховання”. Ш. Бодлер з дитинства чудово володів англійською мовою і, без сумніву, йому була доступна англійська література. Англія на той час вже віддавна перебувала в полоні романтизму, ім'я Байрона прогриміло двадцять років тому. Шеллі, Томас де Квінсі, – навряд чи вони пройшли повз увагу юного Ш. Бодлера. І саме тут він віч-на-віч зустрівся з дендизмом, він прийшов до нього природно й невимушено.

Що це було? Дитинство, оповите жіночою увагою та ласкою, наповнене материнською вишуканістю та елегантністю, вроджена гіпертрофована чуттєвість, особлива вразливість? Те виняткове сприйняття краси, ще змалку притаманний естетизм? У “Моєму оголеному серці” в останні роки життя Ш. Бодлер написав про себе: “Завчасний потяг до жінок. Я плував запах хутра зі запахом жінки. Я пригадую... Вреши, я любив свою матір за її елегантність. Виходить, я був передчасним денді” [9, с. 627].

У “Штучному раї” читаємо: “Мужчина, що з самого початку подовгу купався в тонкій атмосфері жінки, в пахоцях її рук, грудей, колін, волосся, її м'якого та легкого вбрання. *Dulce balneum suavibus Unguentatum odoribus*, там заразився він ніжністю шкіри та винятковістю вимови, тією двостатевістю, без якої найсуворіший та наймужніший геній залишається щодо мистецької довершеності створінням неповноцінним. Словом, я хочу сказати, що дочасне прагнення світу жінки, *tundi muliebris*, всіх тих шат, гойдливих, мерехтливих та пахучих, творить великих геніїв” [9, с. 579].

Чи не їм, не тим дитячим переживанням, завдячив Ш. Бодлер появі тієї частки “жіночності”, яка ще більше наблизила поета до дендизму, адже денді “натури двоякі та багатогранні, невизначеної інтелектуальної статі, коли грація ще більш граціозна в силі, а сила виявляється в грації” [12, с. 94]?

Коли Ш. Бодлеру виповнилося сім років, мати вдруге вийшла заміж, і цей шлюб залишив глибокий відбиток на подальшому житті хлопчика. Його спочатку віддали до пансіону в Парижі. Згодом сім'я переїхала до Ліона і саме в цей період у душі Ш. Бодлера прокинувся бунт проти нав'язаних йому реалій життя. Він почав жити в світі протистоянь та марень за втраченим щастям, і їх поет вже ніколи не позбувся. Не лише розрив з матір'ю гнітив Ш. Бодлера. Потрапивши з аристократичного Парижа в абсолютно буржуазне місто, він сповнився протесту, що з часом лише збільшувався, аби згодом перерости в дендистське повне неприйняття буржуазної моралі, бунт проти зашореності та опосереднювання, відмову від відчуття “стадності”. Доречно навести тут уривок листа, який написав одинацятилітній хлопчик своєму старшому братові Альфонсу Бодлеру: “Мені нічого тобі сказати, окрім того, що тепер я ненавиджу ліонців, що вони неохайні, жадібні, корисливі... Мені жахливо в пансіоні, він брудний,

недоглянутий, неприбраний, учні злі та нечистоплотні, як і всі ліонці; з п'яти парижан в пансіоні мені можуть подобатися лише двоє(...)” [10, с. 8]. Ницість людської натури та нечистоплотність – дві головні ознаки, що викликали у Ш. Бодлера відразу, й це доволі незвичні критерії оцінки для дитини одинадцяти років. Такий приклад ще раз підтверджує судження Барбе д'Оревільї про те, що стати денді неможливо; ним або народжуються, або не стають.

Перші роки життя молодого Ш. Бодлера в Парижі, поза всяким сумнівом, були щасливими, а може навіть єдиною щасливою порою в його житті. Поетові, а тоді Ш. Бодлер був саме поетом, не бракувало того, без чого не існує дендизму – грошей, і він розпоряджався ними зі зверхнім недбальством (особливо характерним серед денді поводженням з матеріальними цінностями), аби зайвий раз наголосити на тому, що він належить до аристократичного світу. Спадок був невеликим і Ш. Бодлеру вдалось за два роки розтратити його половину, що і спричинило низку подій, які призвели до найбільшої трагедії життя письменника – його бідності та приниження. Головними статтями витрат молодого денді стають, певна річ, одяг і твори мистецтва, тобто те, що може справити естетичну втіху. Збереглося немало спогадів співвітчизників, де описана виняткова елегантність Ш. Бодлера в ту епоху: його костюми вражали досконалістю та вишуканістю. Літератор Густав Леваасер, згадуючи їхню першу зустріч, сказав, що Ш. Бодлер виглядав, наче секретар англійського посольства [6, с. XVIII]. Ось зовнішність Ш. Бодлера, яку описав Леваасер: “Одяг Бодлера був водночас англійським та романтичним. Байрон, переодягнений на Браммелла. Високий капелюх, дуже широке чорне вбрання (...), чорна краватка з широкими краями, дуже гарно, але не туго, зав'язана (...). Зашнуровані черевики або відкриті мешти, чорні взимку і білі влітку” [18, с. 85].

До нас дійшов ще один дуже цікавий опис зовнішності Ш. Бодлера, записи з щоденника братів Гонкурів, зроблені 1857 року; письменникові тоді було 36 років. Цей пасаж вже краще ілюструє дотримання ще одного дендистського принципу: “не просто бути елегантним, але дивувати, проте ніколи не виглядати здивованим” [9, с. 560] : “Бодлер обідає сьогодні поруч з нами. Він без краватки, з голою шиєю, поголеною головою, правдивий туалет гільйотинованого. Далі – навмисна витонченість, акуратні руки, вимиті, вичищені, доглянуті, як руки жінки, і разом з тим – голова маніяка, голос різкий, наче звук сталі” [18, с. 85].

В оповіданні Ш. Бодлера “Фанфарло” портрет головного героя, що явно перебуває в полоні дендизму, дуже точно відповідає образіві поета того часу, автор надав йому навіть фізичної схожості. Це оповідання, яке викликало досить неоднозначні судження серед критиків, є для нас дуже цікавим матеріалом, що дає ключ для розуміння бодлерівського дендизму. Головний герой оповідання, Самюель, – точне відображення автора в ті часи, не лише щодо зовнішності, але й характеру та звичок. Ось що говорить Ш. Бодлер про Семюеля: “...То водночас великий ледар, смутний честолобець та видатний невдаха; тому що в його житті немає нічого, крім напівідей. Сонце ліні, що завжди бриніло в ньому, заповнює і з'їдає ту половину геніальності, якою його наділило небо; (...) створіння хворобливе та сповнене уяви, чия поезія сяє значно яскравіше в душі, аніж у творах і хто біля першої години ночі, між відблисками вуглин і цоканням годинника, завжди видавався мені Богом безсилля” [9, с. 273].

Те, що у таких денді, як, наприклад, Бо Браммелл, було їхнім славнозвісним “байдикуванням”, могло трансформуватися лише в лінь та у власне безсилля в людині, чий рід діяльності вимагає постійної самодисципліни, ретельності і, врешті-решт, працелюбства. Які ж ще відчуття, окрім глибокого невдоволення собою, може викликати така лінь, нашарувавшись на силу таланту й амбіційність натури? Проте “Фанфарло” – ранній твір, написаний з гумором та зі значною долею іронії стосовно героя. Згодом ці відчуття (з одного боку – вимогливості до себе, а з іншого – внутрішньої ліні та бездіяльності) перетворюються вже не просто в невдоволення собою, вони переростають у відчуття розпачу, безсилля, приреченості.

1841–1844 роки – золотий час розквіту бодлерівського дендизму, але він тривав недовго, а за ним прийшов цілковитий крах. Перестрашені марнотратством сина, мати та вітчим зібрали сімейну раду і позбавили Ш. Бодлера можливості самостійно розпоряджатися грошми; відтоді він жив у безперервній нужді та приниженні, впродовж років поставлений перед необхідністю випрошувати, позичати, економити. А денді не народжений для того, аби рахувати гроші. “Денді не прагне грошей, як чогось основного; необмеженого кредиту йому б вистачило” [9, с. 560]. Барбе д’Оревільї впевнений, що “коли помирають з голоду, зрікаються будь-якого суспільного позерства і повертаються до людського життя, а отже перестають бути денді” [12, с. 86].

Той період у житті Ш. Бодлера був найпліднішим у творчому аспекті. Визначальні поезії “Квітів зла”, збірки, що принесла її автору світову славу, написані саме у той час; згодом Ш. Бодлер лише додавав дещо чи вносив поправки. Подальші роки він працював, передусім, як прозаїк, блискучий прозаїк, займався критикою, але йому вже далеко до того запалу, ентузіазму, дисциплінованості, з якими взявся до роботи в перші роки паризького періоду життя. Згодом, абсолютно вибитий з рівноваги зовнішніми обставинами, бідністю, боргами, безперервними докорами матері, наділений хворобливо-вразливою натурою, завжди в полоні страхів, тривог, жалів та спогадів, до краю виснажений внутрішньою боротьбою, він не покидав до кінця життя літературну діяльність, однак тепер вона вже була дещо хаотичною, спорадичною. Це, здебільшого, есе, незакінчені фрагменти, щоденники у формі роздумів та спостережень; для усіх них притаманний досконалий естетизм, характерний для бодлерівської прози.

Змушений відмовитися від зовнішньо-фізичного прояву дендизму, Ш. Бодлер, безперечно, залишався денді у своєму естві. Дендизм – невід’ємна ознака його поетичної натури і він набув значно глибшого вираження – того внутрішнього прояву, що став для митця рушійною, але водночас і руйнівною силою. Такий синкретизм став своєрідним синтезом основних засад філософії Дендизму, але, набувши передусім інтелектуальних рис, зосереджений на чуттєвій стороні сприйняття й нашарований на морально-психічний стан письменника, він набрав у письменника гіпертрофованих масштабів. Все, що було привабливого в житті Ш. Бодлера, зникло, пропало через неможливість існувати, що більше фізичних обмежень доводилося терпіти Ш. Бодлеру, тим частіше він звертався до теми досягнення Краси у творчості, ставши предтечею тієї хвилі естетизму, що підкорила Англію через чверть століття. Дендизм для нього – це насамперед культ Краси: “... (денді) створіння, для яких важлива лише одна справа – культивувати в собі ідею краси, задовольняти свої пристрасті, відчувати та думати. (...) Дендизм не полягає, як це може вважати багато не особливо мислячих людей,

на надмірній любові до вбрання та тілесної витонченості. Для правдивого денді ці вияви – лише символ аристократичності його духу” [9, с. 559].

Письменник часто звертався до теми краси у збірці “Малі поеми в прозі”, написаній на схилі життя й опублікованій лише після його дочасної смерті, а також – у щоденнику “Моє оголене серце”, укладеному з коротких нарисів, роздумів, спостережень, які найповніше відображають естетичні, моральні та суспільні погляди письменника. В ту епоху під впливом зовнішніх обставин Ш. Бодлер усе частіше зосереджував увагу на тій грані ідеології дендизму, якою вона межує зі спиритуалізмом та стоїцизмом [9, с. 560], на мистецтві панувати над собою, з однаковою холоднокрівністю та байдужістю сприймати все, що трапляється у житті: “Насправді, я не помилюсь, якщо скажу, що дендизм – це наче вид релігії. Найсуворіший устав (...) диктує тим амбіційним та покірним сектантам, чоловікам, часто повним запалу, пристрасті, відваги та стриманої енергії, жакхливе правило: *Perinde ac cadaver!*” [9, с. 560].

Мало є письменників (а у французькій літературі лише один), творчість яких була б так тотально підпорядкована ідеології дендизму. Якщо ж у французькій літературі вона має дещо відмінний від англійського дендизму вияв, це тому, що Ш. Бодлер розглядав дендизм більше в контексті естетизму та стоїцизму, акцентуючи на духовному його вираженні. Всі ці засади поета послідовно викладені в нарисі “Художник сучасного життя”, який разом із книгою Барбе д’Оревільї “Про дендизм та про Джорджа Браммелла” та з бальзаківським “Трактатом елегантного життя”, став однією з перших книг, в яких сформульована естетика дендизму.

Як бачимо, бодлерівський дендизм утотожнюється з естетизмом, адептом якого Ш. Бодлер залишався упродовж усього творчого й життєвого шляху. Його денді підносять на п’єдестал Красу та Чуттєвість, як єдині сили, здатні заспокоїти наші внутрішні пристрасті, спонукати до думання та відчуження. У французькій літературі Ш. Бодлер був не першим письменником, хто безпосередньо торкнувся теми дендизму, та не єдиним, хто, свідомо чи несвідомо, й у практичному житті надав дендизмові рангу релігії. Але він став першим, хто в низці прозових творів зафіксував на папері своє бачення цього культу, сформулював естетику дендизму, описав нормативні засади гри, правил до якої ще не існувало, й цим поклав початок тому, що ми називаємо бодлерівським дендизмом, дещо відмінним від дендизму Барбе д’Оревільї чи навіть Байрона.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вайнштейн О. Б. Европейский дендизм XIX века: литературная традиция и поэтика поведения : дисс. ... докт. филол. наук : 10.01.03 / Ольга Борисовна Вайнштейн. – М., 2005. – 432 с. – С. 169–176.
2. Карабутенко И. И. Личность и лирика : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.01.05 / Иван Иванович Карабутенко. – К., 1979. – 17 с.
3. Карабутенко И. Лабиринт бодлерівської естетики! / І. Карабутенко // Шарль Бодлер. Поезії. – К., 1989. – С. 255–286.
4. Наливайко Д. Шарль Бодлер – поет скорботи і протесту. / Д. Наливайко // Шарль Бодлер. Поезії. – К., 1989. – С. 5–30.
5. Нольман М. Л. Шарль Бодлер: Судьба. Эстетика. Стиль. / М. Нольман. – М., 1979. – 316 с.

6. Baudelaire Charles (1821–1867). Oeuvres posthumes et correspondances inédites précédées d'une étude biographique par Eugène Crépet. / Baudelaire Charles. – Paris : Maison Quantin, 1887. – P. IX–CII.
7. Baudelaire Charles. Oeuvres complètes, 2 vol., texte établi, présenté et annoté par C. Pichois. / Baudelaire Charles. – Gallimard. Bibliothèque de la Pléiade, 1975-1976.
8. Baudelaire Charles. Petits poèmes en prose, préface et commentaire de P.-L. Rey. / Baudelaire Charles. – Pocket, 1998. – 192 p.
9. Baudelaire Charles. Oeuvres complètes, préface, présentation et notes de M.A. Ruff. / Baudelaire Charles. – Editions du Seuil, 1999.
10. Baudelaire Charles. Correspondance, texte établie, présenté et annoté par Claude Pihois. V. 1–2. / Baudelaire Charles. – Paris: Gallimard. Bibliothèque de Pléiade, 1973. – Vol. I. – P. 8–12.
11. Bourchenin Pierre-Daniel. La Trace du pessimisme dans la société et les lettres françaises contemporaines / Pierre-Daniel Bourchenin. – Paris : Grassard, 1893. – P. 86–104.
12. D'Aurevilly J. Barbey. Du Dandysme et de Georges Brummell / J. Barbey D'Aurevilly. – Paris : Alphonse Lemerre, 1879.
13. Journal L'Homme du Monde. – Paris, 1863. – P. 2.
14. Kempf Roger. Dandies Baudelaire et Cie / Roger Kempf. – Paris : Edition du Seuil. – P. 10–31.
15. Lady Morgan. La France, par lady Morgan. / Lady Morgan. – Paris et Londres: chez Treuttel et Wurtz, 1817. – P. 12–13.
16. Porché F. La vie douloureuse de Charles Baudelaire / F. Porché. – Paris : Librairie Plon, 1926.
17. Raynaud Ernest (1864–1936). Baudelaire et la religion du dandysme, par Ernest Raynaud / Ernest Raynaud. – Paris : Mercure de France, 1918.
18. Reynold de G. Charles Baudelaire, les éditions G. Crès & Cie, 1920. – P. 78–97.
19. Sartre J.-P. Baudelaire. – Gallimard, 1947.
20. Gautier Théophile. Préface // Les Fleures du Mal par Charles Baudelaire. – Paris : Michel Lévy Frères, 1868. – P. 1–75.
21. www.lesnouveauxdandys.com

Стаття надійшла до редколегії 22.10.2011

Прийнята до друку 02.11.2011

CHARLES BAUDELAIRE AND “RELIGION OF DANDYISM”

Anna Sydor

*The Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska St., Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: svtlit@franko.lviv.ua*

Bodler's concept of dandyism in the context of the French literary tradition of the 19th century was defined. It is emphasized on the aesthetic and ethic aspects of the philosophy of dandyism and Bodler's vision of its essence. Dandyism as a sociocultural phenomenon appeared in England at the end of the 17th century. London hardly could be named the only city of its origin though. The widespread and influence of dandyism in Paris were great as well. Bodler wasn't neither the first writer in the French literature to refer to this topic nor the first to elevate dandyism to the rank of religion – be it consciously or not. Nevertheless,

Bodler was the first to reveal his vision of this cult in the series of the essays where he also defined the aesthetics of dandyism. By doing so he has put a beginning to the notion called today ‘Bodler’s dandyism.

Key words: Baudelaire, dandyism, dandy, prose, aestheticism.

ШАРЛЬ БОДЛЕР И “РЕЛИГИЯ ДЕНДИЗМА”

Анна Сидор

*Львовский национальный университет им. Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, Львов, 79000,
e-mail: svitlit@franko.lviv.ua*

Определена бодлеривская концепция дендизма в контексте французской литературной традиции XIX в. Акцентировано на эстетической и этической сторонах философии дендизма и на бодлеривском видении их сущности. Дендизм, как определенное общественно-культурное явление возникает в Англии в конце XVII в. Однако вряд ли можно однозначно назвать только Лондон родиной дендизма, поскольку его распространение и влияние в Париже были не менее значительными. Во французской литературе Бодлер стал не первым писателем, кто непосредственно коснулся этого сюжета, и не единственным, кто, вольно или невольно, и в практической жизни преподнес дендизм до ранга религии. Но он стал первым, кто в ряде эссе изложил свое видение этого культа, сформулировал эстетику дендизма и этим положил начало тому, что мы называем бодлеривским дендизмом.

Ключевые слова: Бодлер, дендизм, денди, проза, эстетизм.